

חינוך לחיים

פרשת ויצא

הסביבה משפיעה מאוד על כל מי שנמצא בתוכה. זו הסיבה שהתורה מדגישה כמה פעמים שרבה היתה "בת בתואל מפדן ארם אחות לבן" – "להגיד שבחה שהיתה בת רשע, ואחות בת רשע, ומקומה אנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם נשאלת השאלה, למה התורה לא הדגישה זאת גם על רחל ולאה? גם הן היו בנות של רשע ומקומן בין אנשי רשע, ולא למדו ממעשיהם הרעים! מדוע התורה משבחת רק את רבקה על כך?

התשובה: רבקה היתה לבדה! לא היה מי שיחזק אותה מול כל הרשע שמסביב. אולם רחל ולאה היו שתיים. רחל יכלה לחזק ולעודד את לאה, ולאה את רחל. והנה חז"ל בבבא בתרא קכג שואלים על הפסוק ועיני לאה רכות" אילימא רכות ממש, אפשר בגנות צדיקים דבר הכתוב? רב אמר: לא גנאי הוא לה, אלא שבח הוא לה, שהיתה שומעת על פרשת דרכים בני אדם שהיו אומרים: שני בנים יש לרבקה, שתי בנות יש לו ללבן, גדולה לגדול וקטנה לקטן, והיתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת: גדול מה מעשיו? איש רע הוא מלסטם בריות, קטן מה מעשיו? איש תם יושב אוהלים, והיתה בוכה עד שנשורו ריסי ציניה".

נשאלת השאלה: נתאר לעצמנו יהודי מגיע לשיבה ומתעניין אודות בחור מסוים לצורך שידוך לבתו. אומרים לו: "לבחור יש אמנם ראש מצוין. הבעיה שלו היא שיש לו כמה תיקים במשטרה..." הוא נגש לשאול את המשגיח, והלה משיב: "הוא בחור כשרוני עם ראש על הכתפיים. יש לו גם ידי זהב. הבעיה שיש תלונות מצד בחורים, וגם מצד הצרכניות הסמוכות, שהוא משתמש בידיו לגנבות, ואין מנעול שלא נשמע לידי הזהב שלו..." אני שואל אתכם: האם האבא הזה ימשיך לברר אודות הבחור? ללא ספק הוא יברר מהשדוך הזה...

אם כן נשאלת השאלה: מה יש לה ללאה, לצאת עוד יום ועוד יום לפרשת דרכים, ולשמוע עוד פעם ועוד פעם על מעלליו של עשו, החתן שלה. לא מספיק מה ששמעה ביום הראשון על היותו שודד, ביום השני על היותו רוצח, וביום השלישי על חמש העברות שעשה ביום אחד? מדוע היא מוסיפה ללכת יום יום לשמוע עוד ועוד סיפורים על רשעותו?

התשובה: לאה יודעת באיזו סביבה היא נמצאת. היא יודעת כמה החברה הזאת גרועה, מושחתת והרסנית, היא חששה שבמשך הזמן היא תתרגל למה ששמעה ותסכים להתחתן איתו. היא תגיד לעצמה: נכון, שמעתי עליו כך וכך, אבל אני כבר אחנך אותו, אני כבר אחזיר אותו בתשובה, יהיה בסדר..." הסביבה היתה גורמת לה לעכל ולהכיל את כל פשעיו ושחיתותו של עשו.

מה עשתה? יצאה יום אחר יום. הרי אין שני נביאים שמתנבאים בסגנון אחד. כל יום שמעה ממישהו אחר סגנון אחר, מלים אחרות, התבטאויות אחרות. וזה גרם לה כל יום לסערות רגשות מחודשת, שלא נתנה לה להתרגל – בהשפעת הסביבה למעלליו של עשו.

מספרים שרבי אלחנן וסרמן זצ"ל הגיע פעם לארצות הברית לערוך מגבית לשיבתו. הוא הגיע לפנות ערב לאכסניה, ובקש שלא יגישו לו ארוחה חלבית, שכן הוא מקפיד שלא לאכול חלב עכ"ם. ואכן בארוחת ערב הגישו לו ארוחה שלא כללה חלב עכ"ם. להפתעתו הרבה, למחרת, בארוחת בוקר הגישו לו גבינה. הוא פנה לבעל האכסניה ושאל: "הלא הדגשתה פנימים שאני מקפיד שלא לאכול חלב עכ"ם?" השיב לו בעל האכסניה: "הרי עבר עליכם לילה בארצות הברית..." והוסיף והסביר כבוד הרב! אני מארח כבר עשרות שנים אנשים נכבדים באכסניה שלי. רבים מהם הדגישו בלילה שהם נזהרים מחלב עכ"ם, אבל אף לא אחד מהם נשאר בהקפדתו אחרי ששהה לילה באוירה של אמריקה..."

חז"ל אומרים שהקב"ה אינו מיחד שמו על הצדיקים בחייהם משום שהוא לא מאמין בהם עד יום מותם, שלא יטעה אותם יצר הרע. וכבר אמרו (ברכות כט אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמונים שנה, ולבסוף נעשה צדוקי".

יצחק אבינו היה היחיד שהקב"ה יחד שמו עליו בחייו. הוא אומר ליעקב אבינו, בחייו של יצחק אבינו אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק. רש"י מביא את דברי חז"ל: "אף על פי שלא מצינו במקרא שיחד הקדוש ברוך הוא שמו על הצדיקים בחייהם משום שנאמר (איוב טו, טו) הן בקדשו לא יאמין, כאן יחד שמו על יצחק לפי שכהו עיניו וכלוא היה בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו".

מבהיל על הרעיון מה שכתוב כאן: לא די בזה שיצחק אבינו היה זקן, גם לא די שבנוסף לכך היה צור, חז"ל מוסיפים שהוא גם היה "כלוא בבית". משמע מכאן שאם לא היה כלוא בבית, אלא יוצא לרחוב – היתה האוירה שברחוב יכולה להשפיע עליו לרעה, על אף היותו זקן ועיוור. כה גדולה היתה השפעת הסביבה!

הכתוב אומר על הנשים שנשא עשו "ותהין מרת רוח ליצחק ורבקה". רש"י מבאר את סיבת מורת הרוח: "שהיו עובדות עבודה זרה". חז"ל אומרים שלפיכך הקדים הכתוב את יצחק לרבקה משום שליצחק צער ומורת רוח גדול היותר מזו של רבקה לפי שלא היה רגיל כל ימיו בעבודת אלילים, אבל רבקה היתה רגילה באביה ובאחיה שהיו עובדי אלילים. גם מה שכתוב כאן מבהיל על הרעיון: רבקה עזבה את בית אביה בגיל שלש, וכבר עברו ששים שנה מאז שעזבה את הבית! שהרי עשו נשא את נשיו בהיותו בגיל ארבעים, ורבקה היתה אז בגיל ששים ושלש! ועדין השפעת הסביבה בה גדלה נתנה את רישומה, ומורת הרוח שלה היתה קטנה מזו של יצחק.

מספרים על מדין שהחליט לעשות נסוי בנושא השפעת החברה הסובבת. הוא זימן לחדרו עשרה מתלמידיו, כשלתשעה מהם גלה את סודו, ואחד היה "שפן הנסיון". הוא שרטט על הלוח שני קווים, כאשר הקו השמאלי ארוך יותר, בצורה משמעותית, מהקו הימני. הוא פנה לתלמיד הראשון, זה בכל מבחן מוציא מאה, ושאל אותו: איזה קו לדעתו יותר ארוך? הלה נראה חוכך בדעתו, ולאחר מחשבה השיב כי הגיע למסקנה שהקו הימני ארוך יותר. כך קרה גם כשהמדען פנה לתלמיד השני, חרוץ ומוכשר הכתה, ושאל את דעתו. גם הוא לאחר מחשבה מאומצת השיב כי למרות הלבטים שהיו לו מתחילה, הגיע למסקנה ברורה שאיננה משתמעת לשתי פנים כי הקו הימנים ארוך יותר. כך קרה עם כל תשעת התלמידים. וכעת הגיע תורו של העשירי, שפן הנסיון. "איזה קו לדעתך ארוך יותר?" שאל אותו המדען. היה ניכר כי הוא מתלבט קשות עם עצמו! "מה קורה כאן? הרי אני רואה בברור שהקו השמאלי ארוך יותר. אולם איך יתכן שכל תשעת קודמי, שהם התלמידים כשרוניים ומוצלחים שבכתה, קבעו כולם פה אחד שהימני ארוך יותר? כלום יתכן שהם הטועים ואני החכם היחידי? כנראה שראיתי מטושטשת, לא אכלתי היום, גם לא שתיתי קפה, יש לי סחרחורת וראיתי השתבשה... לאחר כמה דקות של התלבטות האיץ בו המדען להשיב על השאלה ולהביע את דעתו, והלה השיב: "הקו הימני ארוך יותר!" לא היה בכוחו ללכת נגד דעתם של כל התשעה שמסביבו...

יעקב אבינו, טרם לכתו לבית לבן, חשש מאוד פן יושפע ממנו לרעה. לשם כך הלך והטמין את עצמו ארבע עשרה שנה בישיבה של שם וערב ולמד תורה. רק כשהרגיש שמלא את עצמו ב"תורה תבלין", והוא חזק די הצורך להמציא במחיצתו של לבן ולא להיות מושפע ממנו – הלך אליו. ישנה אמרה חסידית איך הצליח יעקב לשרוד בבית לבן: "עם לבן גרתי" ותר"ג מצוות שמרתי. איך? "ויהי לי שור וחמור" – התיחסתי אליו כמו אל שור וחמור...

כשאדם עובד ברפת, והוא רואה שם בעלי חיים מהלכים על ארבע – האם הוא יושפע מהם וילך גם הוא על ארבע?... יעקב אבינו, לאחר שיחזק את עצמו באהלה של תורה, ביישבתם של שם ועבר, ידע בברור את דרך האמת, והתיחס ללבן כמו אל שור או חמור שאין מה ללמוד מהם.

הגמרא בסנהדרין לט' אומרת, שלפיכך עובדיה הנביא היה זה שניבא על אחריתו של אדום ואמר: "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וזלקו בהם ואכלום ולא יהיה שריד לבית עשו" א. משום שהיה בעצמו גר אדומי, מצאצאי אליפז בן עשו. ב. "אמר הקדוש ברוך הוא: יבוא עובדיה הדר בין שני רשעים, אחאב ואיזבל, ולא למד ממעשיהם, וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים, יצחק ורבקה, ולא למד ממעשיהם". רשעים ברשות לבם. עשו גר בין צדיקים ולא למד ממעשיהם. לבן ארח בביתו עשרים שנה את יעקב אבינו, קדוש אלוקים, שנאמר עליו והנה ה' נצב עליו" לפי שהיה עקר המרכבה של הצניעה, ולא למד ממנו כלום. לאחר שנפרד מיעקב כתב יושב לבן למקומו, ודרשו חז"ל "לרמאות". יעקב אבינו למד אותנו איך אפשר לשהות עשרים שנה בסביבה של רשע ולא להיות מושפע ממנו לרעה, למרות כוחה הרב של השפעת הסביבה, וזאת על ידי לימוד התורה! החיזוק הרוחני שמגיע מכח הלימוד, וההכרה הברורה בדרך האמת, מעניקים לאדם חוזק נפשי לעמוד בפני הפיתויים שמסביבו.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

הרב צימרוט

חינוך לחיים

פרשת ויצא בקשה לאמהות היקרות

"ועיני לאה רכות" – בכתה כי חשבה שהיא תתחתן עם עשיו, ואיזה ח"ו צאצאים יהא לה ממנו. ידועה שאלת המפרשים, מדוע כשלאה בכתה, לא הרגיעה אותה הקב"ה ואמר לה "מנעי קולך מבכי", ואילו כשרחל בכתה על הגלות שישראל נמצאים בה, אמר לה הקב"ה "מנעי קולך מבכי" ו"יש שכר לפעולתך"? ומתרצים, לאה בכתה על דורות העתיד שיצאו ממנה, על בניה וצאצאיה שיהיו כשרים וטהורים, ועל זה לא אומרים לעולם "מנעי קולך מבכי", אלא אדרבה, על דורות אלו צריכים להרבות בבכי ובתפילות אין קץ. בכל עת ובכל גיל אמא יהודיה מתפללת על בניה וצאצאיה.

אבל רחל שבכתה על צרות עם ישראל, ענה לה הקב"ה "מנעי קולך מבכי" ו"יש שכר לפעולתך", שהקצף לא יהיה לעולם אלא יאמר די לצרותינו.

במצוות הדלקת נרות שבת, אף שהאיש מצווה בה כמו האשה, למרבה הפלא דווקא האשה היא זו שמדליקה ומוציאה את האיש ידי חובה מפני שהיא מצויה יותר בבית ועוסקות בצרכי הבית.

בכדי להבין מה בין העובדה שצורכי הבית תלויים באשה והדלקת הנרות, נקדים רעיון נפלא ששמעתי ממור ראש ישיבת "מאור התלמוד" הגאון רבי אברהם יצחק קוק שליט"א: בזמן שבית המקדש היה קיים, יהודי שאינו בר דעת שהיה נכנס לבית המקדש מביט בכהן הגדול כששוחט הוא בהמה, מקבל דמה וזורקו על המזבח, ולאחר מכן מפשיטה, מנתח את הבשר לחלקים ומקריבו על גב המזבח, היה יכול שלא להבין את עומק ההבדל בין הכהן הגדול לקצב מן השוק, שהרי את עומק העניין הטמון בהקרבת חלקי הבהמה על המזבח אין בכוח שכלו הפשוט להבין. מתי היה גם יהודי כמותו יכול לזהות שאין מדובר כאן בסתם קצב, אלא בכהן הגדול מאחיו ומכל עם ישראל? - כשהיה מגיע זמן הדלקת המנורה! אז האירה המנורה את העולם בצורה כה בהירה, עד שגם הפשוטים ביותר הבחינו בגודל השפעת עבודת הכהן הגדול בבית המקדש על העולם כולו. כשהכהן הגדול עמד במלא הדרו והדליק את המנורה, או אז התגלה גם לאותו יהודי שכהן גדול עומד בפניו, ולא סתם קצב מן השוק!...

עקרת הבית שבכל ימות השבוע עומדת מאחורי ערמת הבגדים, ממיינת, מכבסת, מרחצת, משם עוברת לבישול ארוחת הצהריים, וכשהסירים עומדים על האש נוטלת את 'מקל הספוגה' ומתחילה בניקיון הבית... למעשה נראה כי היא אינה יותר מעוזרת בית. אך כשמגיע היום הגדול - ערב שבת קודש, היום בו היהודי כביכול נכנס לחדר ייחוד עם הקדוש ברוך הוא, והולך לשבת עימו ליד השולחן. כשמגיעה השעה בה צריך להכניס את הבית לאווירה של שבת, לראות את כבודה של השבת ולהתענג מאורה, נעמדת לה עקרת הבית במלא הדרה, לבושה בבגדי שבת, פניה זוהרות, והיא מדליקה את הנרות המבשרים את בואה של השבת, ובכך מביאה בבת אחת את האור והשלווה של יום השבת לתוך הבית, או אז ניתן להבחין ולהרגיש כי עבודתה במשך כל השבוע היתה כעבודת הכהן גדול בבית המקדש!

מצוות הדלקת הנרות שייכת לאשה, ובצדק, משום שעבודות הבית תלויות בה, ובהדלקת הנרות מרוממת היא את כל העמל והטורח שטורח בעבודות הבית בששת ימי המעשה, לפסגות רוחניות נעלות. ובדאי יש בכוחו של מבט זה לרומם את כל הבית ולהופכו כנווה ומשכן לשכינה.

מסופר על הסטייפלר, שפנה אליו אחד מתלמידיו בשאלה, עד מתי השיעור לבקש על בניו שיהיו יראים ושלמים, עובדי ה' באמת? ענה לו: "אלו דברים שאין להם שיעור". והוסיף ואמר עוד כשהיה זקן מופלג, שעד היום הוא עוד מבקש ש"חיימיל" שלו יהיה גדול בתורה ו"ערלכער איד".

לכן אמהות יקרות – בעומדן היום בהדלקת נרות השבת, אנא הרבו בתפילה ובכיה על צאצאיכם ש-
"וזכנו לגדל בנים ובני בנים חכמים ונבונים, אוהבי ה', יראי אלוקים, אנשי אמת, זרע קודש ,

בה' דבקים. ומאירים את העולם בתורה ובמעשים טובים ובכל מלאכת עבודת הבורא"

"אנא, שמע את תחנוני בעת הזאת בזכות שרה ורבקה רחל ולאה אמותינו"

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com